

DOI: <https://doi.org/10.31110/consensus/2025-04/057-066>

УДК (UDC) 27-788 (477) «1960/1980»: 323.28 : 94 (477)

**STRATEGIES OF SURVIVAL AND FUNCTIONING
OF THE UKRAINIAN GREEK CATHOLIC CHURCH IN THE BASEMENT
OF THE PERIOD OF SOVIET CONFORMISM (MID-1960S – EARLY 1980S)**

Viacheslav Olitskyi*

Anastasia Osadcha**

Abstract

The aim of this study is to provide a comprehensive analysis of the strategies for survival and functioning of the underground Ukrainian Greek Catholic Church (UGCC) in the 1960s–early 1980s.

The scientific novelty lies in a comprehensive analysis of the survival strategies of the underground UGCC in the 1960s and early 1980s, based on a combination of a network approach, microhistorical method, and the latest interpretations of religious resistance to totalitarian regimes. The internal mechanisms of the underground organisation have been systematised, the place of the UGCC in the context of nonviolent resistance to the Soviet system has been clarified, and the importance of lay communities as key elements of the stability of the church underground has been demonstrated.

Conclusions. In the 1960s and early 1980s, the underground Ukrainian Greek Catholic Church formed a multi-level, internally stable system of functioning, which ensured not only the preservation of the church structure but also the further development of spiritual, educational, and community life. The UGCC's survival strategy was multifaceted and based on an organic combination of traditional church practices with new, forcedly innovative forms of activity that emerged under Soviet totalitarian control. Despite constant pressure, surveillance, arrests, and the threat of liquidation, the UGCC managed not only to survive but also to preserve the integrity of its spiritual tradition, expand its network of underground communities, and accumulate potential for future revival. Studying its activities during this period provides a deeper understanding of the nature of religious resistance to totalitarian regimes, highlights the uniqueness of the Ukrainian experience, and contributes to the broader discourse on the resilience of persecuted religious communities in the 20th century.

Keywords: Ukrainian Greek Catholic Church, clergy, Soviet religious policy, Soviet repressions, religious resistance, state-church relations.

* PhD (History), Associate Professor, Head of the Department of Ukrainian History, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Sumy, Ukraine. E-mail: olitskyi@gmail.com.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5518-5127>

** First-year master's student, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko, Sumy, Ukraine.

E-mail: osadchayaanastasia524@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0137-2323>

**СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ПІДПІЛЛІ
ПЕРІОДУ РАДЯНСЬКОГО КОНФОРМІЗМУ
(СЕРЕДИНА 1960-Х – ПОЧАТОК 1980-Х РОКІВ)**

В'ячеслав Оліцький*
Анастасія Осадча**

Анотація

Метою дослідження є аналіз ключових стратегій виживання та функціонування підпільної Української греко-католицької церкви (УГКЦ) у середині 1960-х – на початку 1980-х років.

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі стратегій виживання підпільної УГКЦ у середині 1960-х – на початку 1980-х років на основі поєднання мережевого підходу, мікроісторичного методу та новітніх інтерпретацій релігійного спротиву тоталітарним режимам. Систематизовано внутрішні механізми організації підпілля та уточнено місце УГКЦ в контексті ненасильницького опору радянській системі, а також показано значення мирянських спільнот як ключових елементів стійкості церковного підпілля.

Висновки. Підпільна УГКЦ у середині 1960-х – на початку 1980-х років сформувала багаторівневу, внутрішньо стійку систему функціонування, яка забезпечувала не лише збереження церковної структури, але й подальший розвиток духовного, освітнього та спільнотного життя. Стратегія виживання УГКЦ була багатокомпонентною та ґрунтувалася на органічному поєднанні традиційних церковних практик із новими, вимушено інноваційними формами діяльності, що виникли в умовах радянського тоталітарного контролю. Попри постійний тиск, стеження, арешти та загрозу ліквідації, УГКЦ зуміла не лише вижити, але й зберегти цілісність своєї духовної традиції, розширити мережу підпільних спільнот і накопичити потенціал для майбутнього відродження. Вивчення її діяльності в зазначений період дозволяє глибше зрозуміти природу релігійного опору тоталітарним режимам, показує унікальність українського досвіду та робить внесок у ширший дискурс про стійкість переслідуваних релігійних громад у ХХ ст.

Ключові слова: Українська греко-католицька церква, духовенство, радянська релігійна політика, радянські репресії, релігійний опір, державно-церковні відносини.

Цитування: Оліцький, В., & Осадча, А. (2025). Стратегії виживання та функціонування Української Греко-Католицької Церкви у підпіллі періоду радянського конформізму (середина 1960-х – початок 1980-х років). *Консенсус*, 4, 57-66. <https://doi.org/10.3110/consensus/2025-04/057-066>

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/200>

* кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії України, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Суми, Україна. E-mail: olitskyi@gmail.com.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5518-5127>

** магістрантка I року навчання, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Суми, Україна. E-mail: osadchayaanastasia524@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-0137-2323>

Постановка проблеми. Проблематика існування Української греко-католицької церкви (УГКЦ) у підпіллі залишається актуальною для сучасної історіографії та вивчення державно-церковних відносин в Україні другої половини 20 ст. Хоча за останні десятиліття було створено значну кількість праць, більшість із них зосереджуються на періоді ліквідації 1946 р. або на процесі виходу з підпілля наприкінці 1980-х років. Значно менше уваги приділяється саме «серединному» підпільному періоду середини 1960-х – початку 1980-х років, який характеризується особливо складними умовами, посиленням агентурного контролю КДБ та водночас формуванням нових механізмів релігійного спротиву й духовного відновлення.

Додаткової уваги потребує аналіз мережевої структури підпілля, ролі парафіяльних спільнот, участі жіночих чернечих згромаджень, а також комплексне вивчення механізмів комунікації, зокрема самвидаву та міжнародних контактів. Важливим є також залучення сучасних зарубіжних підходів, що дозволяють інтерпретувати підпілля як форму ненасильницького опору тоталітарній системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підпільної УГКЦ репрезентовано в низці фундаментальних монографій, документальних збірників та наукових статей. Значний внесок у її дослідження здійснили українські історики О. Гудзяк¹, яка проаналізувала релігійне життя в УРСР у період підпілля, та В. Войналович², який комплексно розглянув радянську релігійну політику. Праці Інституту історії Церкви – зокрема видання «Переслідувані за правду»³ – містять важливі архівні матеріали, фотографії та свідчення учасників підпілля.

Дослідники-гуманітаристи М. Зубрицька, В. Карабінович та О. Черемісін⁴ акцентують на мікроісторичних підходах, ролі локальних спільнот та інституційної стійкості церкви. Праця Б. Гуда⁵ є однією з найґрунтовніших щодо аналізу підпільного періоду в Галичині. У сучасній українській історіографії важливе місце займають також праці, присвячені аналізу механізмів радянської релігійної політики та роботи карально-репресивного апарату щодо греко-католиків. Особливо цінним є дослідження А. Русначенка⁶, який розглядає підпільний

¹ Гудзяк О. Переслідувані за Правду: українські греко-католики в умовах тоталітарних режимів ХХ ст. Львів: Видавництво УКУ, 2017. 183 с.

² Войналович В. Партиїно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс. Київ: Світогляд, 2005. 741 с.

³ Переслідувані за правду: історія підпілля УГКЦ у фото, документах та спогадах. Львів: Інститут історії Церкви, 2016. 224 с.

⁴ Зубрицька М. Підпільна УГКЦ: історія, свідчення, інтерпретації. Львів: Видавництво УКУ, 2018. 268 с.; Карабінович В., Черемісін О. Історіографія дослідження УГКЦ на етапі підпілля. *Південний архів*. 2025. № LI. С. 55-70.

⁵ Hud V. Ukrainian Greek Catholic Church in Galicia: Historical Overview including the Period of Underground Existence. *Clio*. 2016. № 2. P. 44-62; Hud V. Ukrainian greek catholic church in Galicia (Galychyna): the creation, the ban, and the resurrection. General overview. *Proceedings of History Faculty of Lviv University*. 2016. Issue 17, 273-293.

⁶ Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х років. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 1998. 720 с.

релігійний рух у ширшому контексті українського дисидентства та культурного спротиву. Він показує, що діяльність УГКЦ не була ізольованою, а взаємодіяла з рухом правозахисників, учасниками культурницьких ініціатив та підпільними інтелектуальними колами, створюючи в СРСР альтернативний моральний простір. Дослідник підкреслює, що саме поєднання релігійного й громадянського протесту зробило греко-католицьке підпілля одним із найбільш впливових серед усіх форм духовного опору радянській системі.

Вагомий внесок у розуміння богословських та духовно-інтелектуальних засад УГКЦ у підпіллі здійснили праці М. Мариновича та дослідників Українського католицького університету, які аналізують особисті свідчення учасників підпілля, спогади священників, черниць і мирян, а також архівні матеріали КДБ⁷. Ці джерела значно доповнюють історіографію, бо надають дослідникам можливість побачити не лише інституційні процеси, а й особистісні стратегії подолання страху, збереження віри та підтримки церковної тяглості.

Західна історіографія стала однією з перших, що системно почала досліджувати підпільне існування УГКЦ ще задовго до краху СРСР, опираючись на джерела української діаспори, матеріали Ватикану та свідчення священників і мирян, яким вдалося виїхати на Захід. Однією з найвпливовіших праць стала монографія П. Боцюрківа «The Ukrainian Greek Catholic Church and the Soviet State (1939–1950)»⁸, у якій автор показав механізми нищення церковної структури та ранні форми підпільного спротиву. Хоча дослідження стосується переважно попереднього періоду, його концептуальні висновки про гнучкість, християнський опір і роль мирян стали базою для подальших студій щодо 1960–1980-х років. Важливим внеском є також праці П.-Р. Маґочія⁹, які розглядали історію УГКЦ у ширшому контексті розвитку національної ідентичності, українських визвольних рухів і формування релігійної самосвідомості в діаспорі. П.-Р. Маґочій у своїх дослідженнях підкреслює, що саме греко-католицька традиція стала «культурним кодом», який забезпечував єдність і транснаціональну тяглість української спільноти на Заході. М. Сорока та Ф. Сисин пропонують інтерпретативні моделі, що розглядають УГКЦ у ширшому контексті національного руху та ненасильницького спротиву радянському тоталітаризму¹⁰. Таким чином, західні дослідження не лише доповнюють українську історіографію, але й формують глобальний науковий контекст вивчення УГКЦ. Таким чином, сучасна історіографія поступово формує цілісне бачення підпілля УГКЦ, проте все ще потребує глибшого аналізу внутрішніх стратегій виживання, комунікаційних механізмів та ролі мирян.

⁷ Маринович М. Всесвіт за колючим дротом. Спогади і роздуми дисидента. Вид. 2-ге, випр. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2016. 535 с.

⁸ Bocurkiw P. *The Ukrainian Greek Catholic Church and the Soviet State (1939–1950)*. 1996. 310 p.

⁹ Маґочій П.-Р. Україна: історія її земель та народів. Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2012. 794 с.

¹⁰ Soroka M. *The Ukrainian Greek Catholic Church and the Soviet State (1939–1989)*. Edmonton-Toronto: CIUS Press, 2020. 354 p.; Sysyn F. *The Ukrainian Greek Catholic Church: From Suppression to Resurgence*. *Harvard Ukrainian Studies*. 2014. Vol. 32. P. 77–102.

Метою статті є аналіз ключових стратегій виживання та функціонування підпільної Української греко-католицької церкви (УГКЦ) у середині 1960-х – на початку 1980-х років.

Виклад основного матеріалу. Українська греко-католицька церква (УГКЦ), заборонена та переслідувана радянською владою після Львівського псевдособору 1946 р., стала унікальним феноменом релігійного підпілля, що зумів не лише зберегти власну інституційну структуру, а й забезпечити тяглість духовного життя громади протягом десятиліть¹¹. У 1960-х – 1980-х роках церква перебувала у найскладнішому періоді свого існування: посилення ідеологічного тиску, систематичні арешти духовенства, спроби НКВД-КГБ ліквідувати інтелектуальні осередки та зламати мережу підпільних священників. Це період у СРСР характеризувався хвилеподібністю релігійних репресій. Після «хрущовських гонінь» влада частково пом'якшила релігійну політику, але контроль спецслужб над західноукраїнським регіоном лише посилювався¹².

Підпільна УГКЦ розглядалася як ідеологічний противник, пов'язаний із українським національним рухом, що робило її одним із головних об'єктів нагляду. Становище ускладнювалося тим, що легальна релігійна структура – РПЦ, була активно інтегрована у радянську систему, що дозволяло державі проводити політику асиміляції через офіційні парафії¹³.

Організаційна модель підпільної УГКЦ у досліджуваній період ґрунтувалася на принципах децентралізації, автономності осередків та мінімізованих комунікаційних ризиків. З огляду на тотальний контроль та регулярні спроби проникнення агентури в релігійні групи, церква була змушена відмовитися від вертикальної системи управління, що існувала до 1946 р., і виробити гнучку мережеву структуру, де ключові елементи могли функціонувати навіть у разі часткового знищення чи викриття інших. Дослідники зазначають, що такий осередковий принцип дозволив церкві уникнути колапсу після масштабних репресій 1950-х – 1960-х років та забезпечити сталість духовної й богословської традиції¹⁴.

Мережевість передбачала існування багатьох незалежних центрів – груп священників, чернечих спільнот, катехитичних гуртків та домашніх семінарій, які мали власну внутрішню організацію, але залишалися пов'язаними спільною літургійною ідентичністю та загальною стратегією збереження церкви. Така структура дозволяла швидко відновлювати втрачені ланки, створювати нові осередки та зберігати горизонтальні контакти навіть в умовах активного

¹¹ Датсків І., Капітан Л. Liquidation of the Ukrainian Greek Catholic Church in 1946: Ideological and Propagandistic Component. *Український історичний журнал*. 2022. № 2. С. 120.

¹² Bublik T. The Activities of the Ukrainian Greek Catholic Church Under the Soviet Totalitarian Regime and the Second Vatican Council. *Religions*. 2025. Vol. 16. № 5. P. 3.

¹³ Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946–1989). *Ковчез. Збірник статей з церковної історії*. 1993. С. 128.

¹⁴ Войналович В. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс. Київ: Світогляд, 2005. С. 377.

переслідування¹⁵. Окремим елементом мережевої моделі були жіночі чернечі згромадження (зокрема, сестри-служебниці та василіянки), які підтримували міжрегіональні зв'язки, поширювали літературу та забезпечували функціонування катехитичних груп, забезпечували зв'язок між підпільними групами і часто виконували функції кур'єрів¹⁶. Саме вони стали своєрідними комунікаційними вузлами, адже їх соціальна мобільність та релігійна посвята давали змогу непомітно передавати інформацію, координувати діяльність і підтримувати вірних¹⁷. У комплексі мережевий принцип став не тільки відповіддю на репресивні умови, а й інноваційною моделлю церковної організації, яка забезпечила УГКЦ життєздатність і стійкість упродовж кількох десятиліть нелегального існування.

Після заборони греко-католицьких семінарій виникла потреба в підготовці нового покоління священників. У підпіллі сформувалися домашні семінарії, що являли собою невеликі групи студентів, яких таємно готували досвідчені ієрархи¹⁸. Майбутні священники здобували освіту в умовах надзвичайної конспірації, поєднуючи працюватість зі щоденною загрозою арешту. Зафіксовано випадки, коли викладачі змінювали місце зустрічей щотижня або проводили заняття вночі, щоб уникнути стеження¹⁹. Навчання охоплювало як богословські дисципліни, так і практичні навички пастирської роботи. Таємні висвячення відбувалися у приватних оселях або у важкодоступних місцях, а іноді і за участі єпископів, яких нелегально переправляли через кордон²⁰. Богословські тексти активно передавалися у вигляді самвидаву. Важливу роль відіграли зв'язки з діаспорою, звідки надходили книжки, Римське радіо та інформаційні матеріали.

Літургійне життя підпільної УГКЦ зберігало ключову роль у формуванні церковної ідентичності та внутрішньої солідарності. Попри заборону публічних богослужінь, літургія продовжувалася у приватних домівках, на цвинтарях, у віддалених селах та лісових місцевостях. Така практика домашніх храмів була особливо поширеною на території західних областей України й забезпечувала регулярність таїнств і молитов для значної частини вірних²¹. Таємні богослужіння

¹⁵ Поліщук А. Українська греко-католицька церква: від підпілля до легалізації. *Культурологічний альманах*. 2022. Вип. 3. С. 17.

¹⁶ Маслій О. Радянська релігійна політика щодо жіночих чернечих спільнот у Галичині (1953 р. – перша половина 1980-х рр.). *Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. 2015. Ч. 27. С. 235.

¹⁷ The Church in the underground 1946-1989 / Ukrainian Greek-Catholic Church. URL: <https://ugcc.ua/en/church/history/the-church-in-the-underground/>

¹⁸ Hud V. Ukrainian greek catholic church in Galicia (Galychna): the creation, the ban, and the resurrection. General overview. *Proceedings of History Faculty of Lviv University*. 2016. Issue 17. P. 284.

¹⁹ Говера І. Літургійне життя священників та вірних в Українській Греко-Католицькій Церкві: Українська Греко-Католицька Церква в період підпілля (1946–1989). Львів: Свічадо, 2019. С. 50–51.

²⁰ Гудзяк О. Переслідувані за Правду: українські греко-католики в умовах тоталітарних режимів ХХ ст. Львів: Видавництво УКУ, 2017. С. 98.

²¹ Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946–1989). *Ковчег. Збірник статей з церковної історії*. 1993. С. 127.

проводилися з дотриманням суворих правил конспірації: вірні приходили невеликими групами, в різний час, священник з'являвся останнім і залишав приміщення першим, а співи або замінювалися тихими читаннями, або виконувалися дуже стиха. У деяких випадках Святі Дари роздавали наперед декільком довіреним мирянам, які в умовах небезпеки могли таємно передавати її хворим або парафіянам, що перебували під особливим наглядом²².

Пастирські практики підпілля включали не лише звершення літургії, але й активну катехизацію. Саме в цей період утворився своєрідний катехитичний рух, у якому центральну роль відігравали миряни – учителі, інтелігенція, монаші спільноти. За свідченнями учасників, у багатьох селах існували групи дітей та молоді, які систематично вивчали катехизм, псалми й основи літургійного співу під керівництвом таємних наставників²³. Таким чином літургійне та пастирське життя підпілля не тільки зберігало віру, але й формувало внутрішнє ядро стійкості УГКЦ, забезпечуючи безперервність традиції та духовну єдність громади.

Комунікація всередині УГКЦ здійснювалася через надійні, часто родинні канали. Самвидав став ключовим засобом поширення богословських і суспільно-релігійних текстів, хронік переслідувань та свідчень про репресії²⁴. Міжнародна підтримка, зокрема з боку Папи Івана Павла II та греко-католицької діаспори у США та Канаді, дозволяла привертати увагу світової спільноти до переслідувань.

Підпільна УГКЦ здійснювала спротив радянському атеїстичному режимові через ненасильницькі, але систематичні практики духовної, культурної та громадянської непокори. Однією з ключових форм стала відмова визнавати рішення 1946 р. та приєднуватися до РПЦ. Цей акт тривалої колективної відмови, на думку сучасних дослідників, був однією з наймасштабніших форм мирного спротиву в радянській Україні²⁵. Важливою формою спротиву стала діяльність самвидаву. УГКЦ поширювала молитовники, катехизми, листівки, духовну літературу, а також матеріали, що інформували світову спільноту про переслідування. Навіть один примірник книжки міг передаватися десяткам сімей, переписувався вручну або фотографувався на плівку²⁶.

Особливою формою спротиву були публічні й неpubлічні акції протесту: листи до Верховної Ради СРСР, скарги до ООН, заяви до Ватикану. Уже з 1970-х

²² Говера І. Літургійне життя священників та вірних в Українській Греко-Католицькій Церкві: Українська Греко-Католицька Церква в період підпілля (1946–1989). Львів: Свічадо, 2019. С. 60.

²³ Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946–1989). *Ковчег. Збірник статей з церковної історії*. 1993. С. 128–129.; The Church in the underground 1946–1989 / Ukrainian Greek-Catholic Church. URL: <https://ugcc.ua/en/church/history/the-church-in-the-underground/>

²⁴ The Church in the underground 1946–1989 / Ukrainian Greek-Catholic Church. URL: <https://ugcc.ua/en/church/history/the-church-in-the-underground/>

²⁵ Войналович В. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс. Київ: Світогляд, 2005. С. 377.

²⁶ Поліщук А. Українська греко-католицька церква: від підпілля до легалізації. *Культурологічний альманах*. 2022. Вип. 3. С. 15–16.

років активізувалися також групи віруючих, які збирали підписи під петиціями щодо легалізації церкви. Такі ініціативи вимагали колосальної сміливості, адже кожний учасник ризикував звільненням, арештом або погрозами щодо родини²⁷.

Внутрішня солідарність проявлялася у взаємній підтримці між священниками, мирянами та чернецтвом. У багатьох громадах існували неформальні мережі допомоги: віруючі діставали медикаменти, забезпечували укриття для переслідуваних священників, оплачували їхнє лікування чи проживання, підтримували сім'ї заарештованих²⁸. Саме ця солідарність створила своєрідний духовний простір безпеки, який допомагав спільноті долати страх перед репресивною системою. Тому, спротив УГКЦ був не лише релігійним, але й суспільним явищем, що поєднував віру, національну ідентичність та практики громадянської мужності.

Висновки. У середині 1960-х – на початку 1980-х рр. УГКЦ, яка змушена була діяти у підпіллі виробила комплекс стратегій, що забезпечили своє виживання та розвиток навіть у найскладніших умовах радянського тоталітарного режиму. Основою її життєстійкості стала децентралізована мережа громад, священників, чернечих чинів і мирян, які діяли автономно, але підтримували єдність через спільну традицію, віру та координовані комунікаційні канали. Така структура забезпечувала мінімізацію ризиків та підвищувала здатність до швидкого відновлення після репресивних ударів. Значною мірою успіх підпільної церкви був пов'язаний із розгалуженою системою таємної духовної освіти: підпільні семінарії, формаційні зустрічі, неофіційні катехитичні центри та домашні богословські курси створювали умови для підготовки нового покоління ієрархів і священників. Незважаючи на постійну загрозу арештів, саме інтелектуальна й духовна формація стала одним із найстійкіших і найстратегічніших елементів функціонування підпілля.

Не менш вагомим чинником стала активна й самовіддана участь віруючих та особливо жіночих згромаджень, які брали на себе функції організації богослужінь, збереження літургійних предметів, поширення релігійної літератури та самвидаву, підтримання конспірації та міжрегіональних комунікацій. Їхня щоденна праця забезпечувала реальне існування церковної спільноти навіть тоді, коли священнослужителі були змушені переховуватися або перебували під постійним наглядом спецслужб.

Водночас підпільна церква вміло використовувала міжнародні контакти, насамперед через зв'язки із західною українською діаспорою та Ватиканом. Інформація про переслідування, передана за кордон, сприяла зростанню

²⁷ Гудзяк О. Переслідувані за Правду: українські греко-католики в умовах тоталітарних режимів ХХ ст. Львів: Видавництво УКУ, 2017. С. 105.

²⁸ Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946–1989). *Ковчег. Збірник статей з церковної історії*. 1993. С. 130, 133.

міжнародного тиску на СРСР та створила моральну й політичну підтримку справі виживання УГКЦ.

REFERENCES

- Botsiurkiv, B. (1993). Ukrayinska Greko-Katolicka Cerkva v katakombah (1946–1989) [Ukrainian Greek Catholic Church in the catacombs (1946–1989)]. *Kovcheg. Zbirnik statej z cerkovnoyi istoriyi*, 1, 122–164. [in Ukrainian].
- Bublyk, T. (2025) The Activities of the Ukrainian Greek Catholic Church Under the Soviet Totalitarian Regime and the Second Vatican Council. *Religions*. Vol. 16, № 5, 19 p. [in English].
- Datskiv, I. & Kapitan, L. (2022) Liquidation of the Ukrainian Greek Catholic Church in 1946: Ideological and Propagandistic Component. *Ukrainian Historical Journal*. № 2, 119–138 [in English].
- Gudziak, O. (2017). Peresliduvani za Pravdu: ukrainski hreko-katolyky v umovakh totalitarnykh rezhymiv XX st. [Persecuted for the Truth: Ukrainian Greek Catholics in the conditions of totalitarian regimes of the XX century]. Lviv: Vydavnytstvo UKU. 183 p. [in Ukrainian]
- Hovera, I. (2019). Litrhiine zhyttia sviashchenykyv ta virnykh v Ukrainskii Hreko-Katolytskii Tserkvi: Ukrainska Hreko-Katolytska Tserkva v period pidpillia (1946–1989) [Liturgical life of priests and faithful in the Ukrainian Greek Catholic Church: The Ukrainian Greek Catholic Church in the period of underground (1946–1989)]. Lviv: Svichado [in Ukrainian].
- Hud, B. (2016) Ukrainian greek catholic church in Galicia (Galychyna): the creation, the ban, and the resurrection. General overview. *Proceedings of History Faculty of Lviv University*. Issue 17, 273–293. [in English].
- Karabinovych, V. & Cheremisin, O. (2025) Istoriohrafii doslidzhennia UHKTs na etapi pidpillia [Historiography of research on the Ukrainian Greek Catholic Church during its underground period]. *Pivdennyi arkhiv*. № LI, 55–70 [in Ukrainian].
- Maslii, O. (2015) Radianska relihiina politka shchodo zhinochykh chernechykh spilnot u Halychyni (1953 r. – persha polovyna 1980-kh rr.) [Soviet religious policy towards female monastic communities in Galicia (1953 – first half of the 1980s)]. *Halychyna. Vseukrainskyi naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchy chasopys*. № 27, 234–242 [in Ukrainian].
- Polishchuk, A. (2022) Ukrainska hreko-katolytska tserkva: vid pidpillia do lehalizatsii [The Ukrainian Greek Catholic Church: from underground to legalization]. *Культурологічний альманах*. Вип. 3, 14–20 [in Ukrainian].
- Soroka, M. (2020) The Ukrainian Greek Catholic Church and the Soviet State (1939–1989). Edmonton–Toronto: CIUS Press. 354 p. [in English].
- Sysyn, F. (2014) The Ukrainian Greek Catholic Church: From Suppression to Resurgence. *Harvard Ukrainian Studies*. Vol. 32, 77–102. [in English].
- Tserkva v pidpilli 1946–1989 / Ukrainska hreko-katolytska tserkva. [The Underground Church 1946–1989 / Ukrainian Greek Catholic Church]. Retrieved from <https://ugcc.ua/en/church/history/the-church-in-the-underground/> [in Ukrainian].
- Vojnalovych, V. (2005). Partijno-derzhavna polityka schodo religii ta relihiynykh instytutysij v Ukraini 1940–1960-kh rokiv: politolohichnyj dyskurs [Party-State Policy on Religion and Religious Institutions in Ukraine in the 1940s and 1960s: Political Science Discourse]. Kyiv, Ukraine. 741 p. [in Ukrainian].

Zubrytska, M. (2018) Pidpilna UHKTs: istoriia, svidchennia, interpretatsii [The underground Ukrainian Greek Catholic Church: history, evidence, interpretations]. Lviv: Vydavnytstvo UKU, 268 s. [in Ukrainian].